

СЛОВО МОЛОДИМ НАУКОВЦЯМ

УДК 004.75:336.74:657.421.3:004.934(045)

DOI: 10.31359/1993-0909-2024-31-3-198

Ганна Іванівна Воєводіна

Кафедра міжнародного права і порівняльного правознавства
Національний авіаційний університет
Київ, Україна

НАУКОВА ДИСКУСІЯ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ВІРТУАЛЬНОГО АКТИВУ В УКРАЇНІ: ВІД ПРОГРАМНОГО КОДУ І НЕМАТЕРІАЛЬНОГО БЛАГА ДО ЦИФРОВОЇ РЕЧІ

Анотація. У цій статті досліджуються правові підходи до визначення віртуальних активів в Україні, зокрема їх трансформація від програмного коду до цифрової речі. Метою статті є систематизація та аналіз правових підходів до визначення віртуальних активів в Україні. Використано комплекс методів, включаючи аналіз, порівняльний та історичний, що дозволило всебічно дослідити процес становлення правової концепції віртуальних активів. Проаналізовано ключові етапи розвитку законодавства, серед яких виділяються зміни в підходах до регулювання криптовалют, починаючи від їхнього прирівнювання до грошових сурогатів, програмного коду, фінансового активу, до остаточного закріплення віртуальних активів як особливого виду майна та цифрової речі. У статті детально розглядаються законодавчі ініціативи та їхній вплив на визначення віртуальних активів, зокрема Закон № 361-ІХ, який уперше закріпив легальне визначення віртуальних активів як цифрового вираження вартості, що може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей, та Закон № 2074-ІХ, який визнав віртуальні активи об'єктом цивільних прав. Особлива увага приділяється імплементації положень МіСА та перспективам подальшої гармонізації національного законодавства з правовим полем ЄС. Введення поняття цифрової речі у 2023 році закріпило віртуальні активи серед інших об'єктів цивільних прав, що стало важливим кроком у забезпеченні правової визначеності в цій сфері. Проте автор відзначає, що незважаючи на досягнутий прогрес у регулюванні віртуальних активів, питання їх правової природи та регулювання залишаються відкритими, що створює простір для подальших наукових досліджень та дискусій.

Ключові слова: криптовалюти, віртуальні активи, криптоактиви, цифрова річ, майно, МіСА.

Ganna I. Voievodina

Department of International Law and Comparative Jurisprudence
National Aviation University
Kyiv, Ukraine

SCIENTIFIC DISCUSSION ON THE DEFINITION OF A VIRTUAL ASSET IN UKRAINE: FROM SOFTWARE CODE AND INTANGIBLE ASSET TO DIGITAL THING

Abstract. *This article explores the legal approaches to defining virtual assets in Ukraine, particularly their transformation from software code to digital things. The article aims to systematize and analyze the legal approaches to the definition of virtual assets in Ukraine, identifying problems and prospects for legislative development in this field. A comprehensive set of methods, including analysis, comparative, and historical methods, is utilized, allowing for an in-depth examination of the formation process of the legal concept of virtual assets. Key stages of legislative development are analyzed, highlighting changes in approaches to the regulation of cryptocurrencies from their initial classification as monetary surrogates, software code, and financial assets, to the ultimate recognition of virtual assets as a special type of property and digital things. The article examines legislative initiatives and their impact on the definition of virtual assets in detail, including Law No. 361-IX, which first established the legal definition of virtual assets as a digital expression of value that can be used for payment or investment purposes, and Law No. 2074-IX, which recognised virtual assets as objects of civil rights. Special attention is given to the implementation of MiCA provisions and the prospects for further harmonization of national legislation with the EU legal framework. The introduction of the concept of digital things in 2023 has solidified virtual assets among other objects of civil rights, marking an important step towards ensuring legal certainty in this area. However, the author notes that despite the progress made in regulating virtual assets, questions regarding their legal nature and regulation remain open, creating space for further scientific research and discussion.*

Keywords: *cryptocurrencies, virtual assets, crypto-assets, digital things, property, MiCA.*

ВСТУП

Віртуальні активи стали невід’ємною частиною сучасного цифрового середовища, яке постійно еволюціонує, відкриваючи нові можливості для економічної та фінансової діяльності. Ці активи, до яких відносяться криптовалюти, токени та інші цифрові об’єкти, швидко набирають популярність і використовуються для інвестицій, транзакцій та розвитку нових технологій. Вони стають ключовими активами у багатьох сферах, включаючи фінансові ринки, індустрію розваг, медіа, інтелектуальну власність та багато ін.

Проте правове визначення цих активів в Україні залишається предметом гострих дискусій, які протягом різних років зосереджувалися навколо того, як саме кваліфікувати віртуальні активи, оскільки існує кілька підходів до їх правового визначення. Деякі дослідники й законодавці пропонують розглядати віртуальні

активи як програмний код, що є об'єктом інтелектуальної власності. Інші вважають, що їх слід класифікувати як особливий вид майна, що відрізняється від традиційних фізичних об'єктів. Існує також точка зору, що віртуальні активи є нематеріальними благами, які можуть бути об'єктами цивільних прав. Ще один підхід пропонує визнання віртуальних активів цифровими речами, що забезпечує їх місце серед інших об'єктів цивільного обороту.

Ці різні підходи до визначення правової природи віртуальних активів ускладнюють процес їх інтеграції в правову систему України і впливають на ефективність регулювання. Потреба у чітких визначеннях і правових нормах стає дедалі актуальнішою, оскільки розвиток технологій і ринку віртуальних активів продовжує набирати обертів, і Україні необхідно адаптувати своє законодавство до сучасних міжнародних стандартів та практик.

Аналіз проблеми правового визначення віртуальних активів в Україні здійснювали вітчизняні науковці, такі як В. Михайловський і О. Костюк [1], Н. Спіфанова Н. [2], С. Грицай [3], Т. Гудіма, В. Устименко, Р. Джабраїлов, О. Черних [4], Р. Самсін [5], Д. Казначеева, А. Дорош [6], В. Яроцький [7], О. Ушинкіна [8], В. Нагнибіда [9], А. Стебляно, Я. Шевцов [10]. Попри значний обсяг наукових розробок і публікацій, питання правового визначення віртуальних активів залишається дискусійним і неоднозначним через постійні зміни в законодавстві та динамічний розвиток технологій.

Мета дослідження полягає в систематизації та аналізі правових підходів до визначення віртуальних активів в Україні. Основними завданнями є: аналіз існуючих правових дефініцій і концепцій в Україні, що стосуються віртуальних активів; виявлення проблем і суперечностей у чинному законодавстві та правозастосовній практиці, що ускладнюють точне й однозначне правове регулювання віртуальних активів; розробка пропозицій щодо можливих шляхів вирішення виявлених проблем, включаючи рекомендації для вдосконалення законодавчого регулювання.

1. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Нормативна база для цього дослідження охоплює значну кількість джерел.

1. Міжнародні регуляторні акти, зокрема Регламент (ЄС) 2023/1114 про ринки криптоактивів, більш відомий як МіСА (далі за текстом – МіСА), який є ключовим для цього дослідження.

2. Українське законодавство, зокрема чинні закони й проекти, пов'язані з віртуальними активами. У цьому дослідженні використовується значна кількість вітчизняного законодавства.

3. Роз'яснення фінансових регуляторів, наприклад, листи Національного Банку України або заяви Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку України.

4. Судова практика, що ілюструє розвиток правового регулювання в цій сфері. Зокрема, аналіз судових рішень українських судів щодо спорів, пов'язаних

із криптовалютами, цифровими правами, інтелектуальною власністю в цифровому середовищі та прецеденти міжнародних судових інстанцій, таких як Суд Європейського Союзу щодо визнання та регулювання віртуальних активів, є важливим елементом дослідження.

5. До важливих джерел також відносяться й наукові статті та збірники наукових праць, присвячені правовому регулюванню віртуальних активів. Так, праці українських науковців, що досліджують віртуальні активи, право інтелектуальної власності та цифрову економіку, є важливою складовою цього дослідження, оскільки забезпечують основу для наукової дискусії.

Для здійснення дослідження застосовано систему методів наукового пізнання, що забезпечили комплексний підхід до вивчення правового регулювання віртуальних активів в Україні. Зокрема, використано методи аналізу для вивчення існуючих підходів до визначення й регулювання віртуальних активів. Так, аналіз полягає в розчленуванні досліджуваного об'єкта на окремі частини з метою їх детального вивчення. У цій статті аналіз використовується для дослідження різних підходів до визначення віртуального активу, а також для вивчення правових аспектів, пов'язаних із цифровими активами в Україні та за кордоном. Цей метод дозволяє розкрити сутність і характеристики віртуальних активів, визначити їх ключові ознаки та значення в правовому полі. При написанні статті також використовувався порівняльний метод для зіставлення національних і міжнародних практик. Цей метод дозволяє порівнювати правові норми України та країн ЄС, щоб виявити спільні тенденції та відмінності в регулюванні віртуальних активів. Це допомагає визначити, які з цих норм можуть бути адаптовані до українського законодавства. Історичний метод для дослідження еволюції правових норм використовується для дослідження розвитку правових норм і понять у часі. Зокрема, вивчення еволюції поняття віртуальних активів від програмного коду до цифрових речей дозволяє зрозуміти, як змінювалися підходи до їх правового регулювання, та які чинники впливали на ці зміни. Системний підхід для аналізу взаємодії правових актів і теоретичний аналіз для розгляду основних концепцій у цій сфері передбачає розгляд віртуальних активів як частини більшої системи – цифрової економіки та правової системи. Завдяки цьому методу стаття розглядає віртуальні активи в контексті їх місця й ролі в сучасних економічних і правових відносинах, виявляє взаємозв'язки між різними аспектами правового регулювання. Формально-юридичний метод передбачає аналіз нормативно-правових актів, що регулюють обіг віртуальних активів, та їх інтерпретацію з юридичної точки зору. У статті за допомогою цього методу досліджуються законодавчі акти України та ЄС, що стосуються віртуальних активів, і оцінюється їх відповідність сучасним вимогам цифрової економіки. Використання зазначених наукових методів дозволило отримати чітке уявлення правового регулювання віртуальних активів та визначити напрямки для подальшого вдосконалення законодавства.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Станом на середину 2024 року віртуальні активи залишаються поза правовим регулюванням в Україні, незважаючи на численні спроби надати цьому явищу правового обрамлення. Позиція державних органів та законотворців змінювалася від повного заперечення можливості використання віртуальної валюти до кваліфікацій віртуальних активів: як програмний код, як особливий вид майна, як нематеріальне благо, як цифрова річ.

2.1. Заперечення можливості використання криптовалют

Так, у 2014 році Національним банком України (далі – НБУ) було оприлюднено «Щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти/криптовалюти» Bitcoin», в якому зазначалося, що Bitcoin вважається грошовим сурогатом забороненим для використання як засіб платежу на території України через невідповідність вітчизняному законодавству. НБУ також відмовився взяти на себе відповідальність за ризики, пов'язані з використанням Bitcoin [11]. Ця позиція була підтверджена у Листі НБУ від 08.12.2014 [12]. Проте пізніше НБУ у листі від 23.03.2018 відмовився від ідеї визнання криптовалюти як грошового сурогату в правовому просторі України [13]. Віднесення Bitcoin до грошового сурогату передбачало, що він мав ознаки такого сурогату згідно з визначенням у законі про Національний банк.

Судова практика в той час також заперечувала можливість використання Bitcoin, розглядаючи його як товар у вигляді цифрової продукції, а не матеріальний об'єкт, що призводило до відмови в задоволенні позовів, в яких вимагалася оплата в Bitcoin [14; 15]. Проте суди не враховували позицію Європейського суду з прав людини, який раніше визнавав Bitcoin засобом платежу [16]. Серед науковців існували різні точки зору щодо природи криптовалюти, що спричинило нерозуміння її можливостей та призначення.

Водночас проводилися активні заходи щодо розробки законопроекту, спрямованого на регулювання використання віртуальних валют. Поступове поширення використання цих валют у суспільстві викликало необхідність належного правового регулювання їх обігу.

2.2. Визначення криптовалют як програмного коду

У 2017 році у Верховній Раді України було внесено законопроект № 7183 «Про обіг криптовалюти в Україні» (далі – законопроект № 7183), що відображав наявну необхідність систематизації й узаконення механізмів контролю за обігом криптовалют у країні [17]. Пропонований законопроект мав визначення криптовалюти як програмного коду (набір символів, цифр та букв), об'єкта права власності, що може виступати засобом міни та зберігання вартості, відомості про який вносяться та зберігаються в системі блокчейн в якості облікових одиниць поточ-

ної системи блокчейн у вигляді даних (програмного коду), але не відноситься до грошей чи інших валютних цінностей.

Цей підхід став приводом до суперечок щодо правомірності обміну криптовалюти на фіатну валюту та інші правові питання, включаючи оподаткування й правовий статус криптовалюти. На думку В. Михайловського й О. Костюка, визначення криптовалюти в такий спосіб видається не дуже вдалим через зосередження на технічному аспекті, що відсуває на другий план економіко-правовий зміст поняття (з технічної точки зору категорія «програмний код» охоплює досить широке коло об'єктів, більшість з яких взагалі не пов'язані з криптовалютами, включаючи комп'ютерні програми, інформаційні бази даних тощо) [1].

Зазначений законопроект № 7183 також зазнав критики з боку експертного середовища, де було підкреслено, що тлумачення криптовалюти як програмного коду, який розглядається як об'єкт інтелектуальної власності, є доволі суперечливим. Такий підхід може призвести до необхідності сплати роялті та застосування охорони авторських прав, що викликає питання щодо його відповідності суті криптовалют. Крім того, згідно із законопроектом регулятором ринку криптовалют визначається Національний банк України. Однак операції з криптовалютами в документі визначені як бартерні, що викликає питання щодо доцільності залучення фінансового регулятора до регулювання цивільно-правових відносин такого характеру [2].

2.3. *Визначення криптовалюти як фінансового активу*

На протиставлення законопроекту № 7183 був поданий законопроект № 7183–1 «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні» (далі – законопроект № 7183–1), які відрізнялися у визначенні криптовалюти та її статусі як фінансового активу. В законопроекті № 7183–1 криптовалюта розглядалася як децентралізований цифровий вимір вартості, що може бути виражений у цифровому вигляді та функціонує як засіб обміну, збереження вартості або одиниця обліку, що заснований на математичних обчисленнях, є їх результатом та має криптографічний захист обліку; криптовалюта для цілей правового регулювання вважається фінансовим активом [18].

Неоднозначне визначення криптовалюти в законопроектах створювало суперечності й ускладнювало правове регулювання цих активів у контексті традиційних юридичних принципів. Але в цілому наукове співтовариство позитивно оцінило зміну уявлення законодавців про криптовалюту як складової ринку фінансових послуг порівняно з попереднім підходом, закріпленим у законопроекті № 7183.

Висновок Головного науково-експертного управління вказував на те, що законопроект № 7183–1 враховував ринок криптовалют як частину ринку фінансових послуг, проте висловлювало сумнів щодо необхідності окремого закону для регулювання цього ринку [19].

Обидва законопроекти № 7183 та № 7183–1 були відкликані через суперечливі та неоднозначні положення, що вони містили.

НБУ та Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (далі – НКЦПФР), що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг, зазначили, що складна правова природа криптовалют не дозволяє їх класифікувати як будь-яке звичайне фінансове поняття [20]. Ця заява підкреслила потребу подальших наукових досліджень для вироблення більш досконалої національної правової бази щодо регулювання криптовалют.

2.4. Введення поняття віртуального активу на заміну криптовалютам

Наступним етапом у розвитку правового регулювання віртуальних активів в Україні стало введення поняття «віртуальний актив» на заміну терміну «криптовалюта».

Поданий до Верховної Ради України 14 вересня 2018 року законопроект № 9083 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні» (далі – законопроект № 9083), пропонував закріпити в Податковому кодексі України ряд визначень, пов'язаних з ідентифікацією віртуальних активів та їх класифікацією, а також правила оподаткування операцій з віртуальними активами [21].

Згідно з законопроектом, віртуальні активи визначаються як будь-яка форма запису в цифровій формі в рамках розподіленого реєстру, що може використовуватися як засіб обміну, одиниця обліку або засіб збереження вартості. Під терміном «віртуальний актив» розуміються криптовалюти та токен-активи. В свою чергу, криптовалюта – віртуальний актив у формі токenu, що функціонує як засіб обміну або збереження вартості [21]. Позитивною трансформацією в правовому дискурсі, пропонуваному в законопроекті № 9083, є перехід від застосування більш вузького терміну «криптовалюта» (як це було у законопроектах № 7183 та № 7183–1) на користь більш широкого – «віртуальні активи», що було викликано розширенням змісту цього поняття в практичній площині, його технічною еволюцією та намаганням охопити правовими межами всі види цифрового вираження вартості або прав, які можна зберігати та передавати в електронному вигляді за допомогою технології розподіленого реєстру або подібної технології.

Проте законопроект створив можливості для неоднозначностей, оскільки термінологія та деякі визначення могли викликати труднощі в практичному застосуванні. Зокрема, визначення криптовалюти як токenu й використання загальних термінів могли призвести до недоліків у правовому регулюванні. На недоліки в термінологічному апараті та визначеннях, які не дозволяли чітко визначити об'єкт оподаткування вказувало Головне науково-експертне управління [22].

2.5. Визначення віртуального активу як нематеріального цифрового активу

27 вересня 2018 року народним депутатом України Дерев'янку Ю. Б., був внесений законопроект № 9083–1 «Про внесення змін до Податкового кодексу Укра-

їни щодо оподаткування операцій з віртуальними активами» (далі – законопроект №9083–1), альтернативний проєкт законопроекту №9083, який визначав віртуальні активи як токени та криптовалюту. У порівнянні з законопроектом №9083 відбулися зміни щодо термінології та класифікації віртуальних активів. Законопроект №9083–1 розширив поняття «криптовалюта» на «нематеріальний цифровий актив», а «токен» розглядався як запис у розподіленому реєстрі транзакцій, який посвідчує право власності або вимогу на об'єкти цивільного права [23]. Як зазначив Грицай С. О., одним із аспектів правової еволюції в альтернативному законопроекті є те, що у законопроекті №9083–1 криптовалюту пропонувалося визначити «нематеріальним цифровим активом», таким чином віднесення криптовалюти до нематеріального активу відбулося вперше [3].

Водночас законопроект №9083–1 мав недоліки в термінологічному визначенні та розмежуванні різних видів віртуальних активів, зокрема не містив визначення «нематеріальний цифровий актив», що є суттєвим недоліком.

Зазначені законопроекти №9083 та №9083–1 також було відкликано.

2.6. Визначення віртуального активу як особливого виду майна

Пізніше було внесено новий законопроект «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо оподаткування операцій з криптоактивами» №2461 від 15.11.2019 (далі – законопроект №2461) [24], який продовжує концепцію законопроекту №9083, але робить певні зміни в термінологічному визначенні. Цей законопроект також спрямований на класифікацію різних видів віртуальних активів, але більш точно визначає їх та враховує можливість розвитку нових форм у майбутньому. Так, у законопроекті №2461 віртуальні активи було визнано особливим видом майна, що відрізнялося від законопроекту №9083, де це питання не порушувалося. Проте у законопроекті №2461 перелік віртуальних активів був визначений невичерпно, що могло призвести до проблем у застосуванні правового регулювання до майбутніх форм віртуальних активів, що виникатимуть унаслідок технологічного прогресу.

Запропоновані в законопроекті №2461 визначення понять «віртуальні активи», «криптоактив», «токен-активи» були надто загальними, що ускладнювало чітке визначення об'єктів оподаткування та могло призвести до мінімізації податкових платежів або неодноразового оподаткування. У дефініції поняття «віртуальний актив», що була наведена у законопроекті №2461, основну увагу було акцентовано на характеристиці зовнішнього вираження віртуального активу, а не на його змісті, тобто технічній стороні. Як наслідок, проблематичним та неоднозначним залишався б процес віднесення інших видів активів до віртуальних активів у разі прийняття законопроекту №2461 у такій редакції.

Незважаючи на критику Головного науково-експертного управління та інших експертів [22], законопроект №2461 залишався на розгляді в комітетах Верховної Ради України станом на серпень 2024 року.

2.7. *Визначення віртуального активу як цифрового вираження вартості*

Істотне значення для формування національної правової доктрини щодо природи віртуальних активів, їх місця серед об'єктів цивільних прав та спрямування подальшої наукової дискусії з цього приводу мало прийняття 6 грудня 2019 року Верховною Радою України Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» № 361-ІХ (далі – Закон № 361-ІХ), що набрав чинності 28 квітня 2020 року, вперше закріпив легальне визначення поняття «віртуальний актив» на законодавчому рівні, під яким розумілося цифрове вираження вартості, яким можна торгувати в цифровому форматі або переказувати й яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей. При цьому в Законі № 361-ІХ зазначалося, що до операцій з віртуальними активами належать такі види діяльності, як обмін віртуальних активів; переказ віртуальних активів; зберігання та/або адміністрування віртуальних активів або інструментів, що дають змогу контролювати віртуальні активи; участь і надання фінансових послуг, пов'язаних із пропозицією емітента та/або продажем віртуальних активів, хоча не надав прямого правового регулювання щодо віртуальних активів в Україні [25].

Визначення «віртуального активу» в Законі № 361-ІХ включає такі ознаки: існування тільки у цифровій формі, об'єкт правочинів у цифровому форматі, та можливість використання для платежів або інвестування [25].

Аналізуючи дефініцію категорії «віртуальний актив», Т. Гудіма, В. Устименко, Р. Джабраїлов та О. Черних у своїй праці зазначають, що «наведене визначення дає можливість дійти висновку про притаманність віртуальним активам ознак платіжного або інвестиційного інструменту» [4].

Закон № 361-ІХ було прийнято для цілей приведення у відповідність національної правової системи до законодавства Європейського Союзу з огляду на євроінтеграційний курс України. Саме тому вказаний Закон був орієнтований в першу чергу на правове регулювання протидії відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму і фінансування розповсюдження зброї масового знищення.

У 2019 році при прийнятті в Україні Закону № 361-ІХ, підхід до визначення віртуального активу як «цифрового вираження вартості, яким можна торгувати в цифровому форматі або переказувати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей» вважався найбільш обґрунтованим підходом як з наукової, так і з юридичної сторони на теренах Європейського Союзу. Так, у законодавстві ЄС під впливом вимог Групи з розробки фінансових заходів з відмивання грошей (далі – FATF), сформувався визначення віртуальних активів як цифрового виразу цінності, який може цифровим чином обертатися або переводитися, і може бути використано для цілей платежу або інвестицій [5], що було відображено у цілій низці законодавчих актів Європейського Союзу, де дефініція

поняття «віртуальні активи» зазначалася уніфіковано відповідно до рекомендацій FATF.

Хоча положення Закону № 361-IX і закріпили на законодавчому рівні вперше легальне визначення віртуального активу, однак зазначений «закон не вирішує проблем правового статусу криптовалюти, не розкриває видів віртуальних активів і їх функцій», а у Законі № 361-IX «відсутня визначеність щодо цивільно-правової легалізації та системного нормативного закріплення понять віртуальної валюти, криптовалюти й порядку їх обігу» [6].

2.8. Визначення віртуального активу як нематеріального блага

Початок нового етапу в розвитку правового регулювання віртуальних активів в Україні відбувся у 2020 році з поданням проєкту Закону «Про віртуальні активи» № 3637 до Верховної Ради (далі – № 3637) [26]. Законопроект № 3637 спрямований на створення повноцінного правового механізму для регулювання обігу віртуальних активів у країні.

У первісному тексті законопроекту використовується термін «віртуальний актив», який визначається як цінність в електронній формі, що має цінність та може бути у цивільному обігу [26].

Наведене свідчить про те, що авторами законопроекту № 3637 було частково враховано недоліки попередніх законопроектів щодо віртуальних активів, зокрема, було здійснено спробу визначити місце віртуальних активів серед інших об'єктів цивільних прав (як майно), а також закріплено оборотоздатність віртуальних активів, що дозволяло б вільно та легально використовувати їх при здійсненні правочинів на території України. Слід зазначити, що не лише автори законопроекту № 3637, а й частина представників наукового кола дотримувалися думки про належність віртуальних активів з точки зору цивілістики до майна [3].

Також у першій редакції законопроекту № 3637 було запропоновано цілком нову класифікацію віртуальних активів – поняття «криптовалюта», «токен», «токен-актив» більше не використовувалося. Натомість віртуальні активи пропонувалося поділяти на забезпечені й незабезпечені. Забезпечений віртуальний актив – віртуальний актив, який надає його власнику право вимоги щодо інших, крім самого віртуального активу, об'єктів цивільних прав. Під забезпеченням віртуального активу розуміється право власника віртуального активу на об'єкти цивільних прав, у тому числі, але не обмежуючись, право на майно, майнові права, на права вимоги, отримання послуг, майнові права об'єктів інтелектуальної власності, якими забезпечені віртуальні активи. У свою чергу незабезпечений віртуальний актив – віртуальний актив, який не надає його власнику будь-яких прав вимоги щодо інших об'єктів цивільних прав [26]. Такий підхід щодо поділу в цілому було позитивно сприйнято науковою спільнотою [5], [7], [8], попри те, що на міжнародному рівні подібна класифікація відсутня. Як зазначив Яроцький В. О., з юридичної точки зору найбільше значення має класифікація віртуаль-

них активів за критерієм їх забезпеченості (як прив'язка до матеріального забезпечення) та об'єктом, яким забезпечено такий актив (інший об'єкт цивільного права, валютні цінності, цінні папери тощо) [7].

Проте перша редакція законопроекту № 3637 містила ряд недоліків, серед яких можна виділити те, що 1) дефініції понять не відповідали стандартам Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму (FATF); 2) визначення незабезпеченого віртуального активу обмежується ствердженням, що власник не має прав на вимогу щодо інших об'єктів цивільних прав, при цьому не розглядаються інші аспекти та можливі правові наслідки; 3) у законопроекті не було розкрито процедуру надання незабезпеченому віртуальному активу статусу забезпеченого; 4) у законопроекті не було достатньо чітко й однозначно описано процедуру визначення статусу забезпеченого віртуального активу.

Після двох років обговорень та доопрацювань законопроекту № 3637, 15 березня 2022 року Президент України підписав Закон України «Про віртуальні активи» № 2074-IX (далі – Закон 2074-IX) [27]. Станом на серпень 2024 року Закон № 2074-IX не набрав чинності через відсутність змін у податковому законодавстві України.

Згідно ст. 1 Закону № 2074-IX віртуальний актив – нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі [27].

Зміна підходу до визначення віртуального активу з майна до нематеріального блага спрямована на уніфікацію з міжнародними стандартами та рефлексивне врахування їх природи та правових наслідків.

Визначення нематеріального блага дозволяє відносити до віртуальних активів не лише криптовалюту, а й NFT токени та інші масиви даних у електронній формі, що мають вартість [9].

Проте Закон № 2074-IX має свої недоліки. Зокрема, визначення віртуального активу в ньому не включає характеристику його технічної сторони, зокрема вказівки на технологію, на якій ґрунтується цей вид активів.

Водночас, зазначаючи до якого саме об'єкта цивільного права слід відносити віртуальний актив (нематеріальне благо). Згідно ст. 4 цього Закону віртуальні активи не можуть використовуватись як платіжний засіб та не є предметом обміну на майно чи послуги, що обмежує їх оборотні можливості. Фактично Законом № 2074-IX було встановлено обмежену оборотоздатність віртуальних активів. Як зазначає Нагнибіда В. І., така норма свідчить про те, що віртуальні активи можна обмінювати лише на інші віртуальні активи, або гривню, за винятком передбачених Національним банком випадків, де також можливий обмін на валютні цінності, іноземну валюту, інші валютні цінності [9]. Наведена суперечність негативно впливає на можливості міжнародної співпраці у сфері обігу віртуальних активів, адже якщо на національному рівні віртуальні активи використовувати-

муться лише в такому обмеженому форматі, то вихід на міжнародний рівень, де значна кількість країн використовують віртуальні активи як платіжні засоби [10], стане проблематичним.

Також слід зазначити, що наведене положення ст. 4 Закону № 2074-IX суперечить положенням чинного на даний час Закону № 361-IX, адже норма про заборону використання віртуальних активів як засобу платежу та предмету обміну на майно (товари), роботи (послуги) не відповідає положенню Закону № 361-IX про те, що віртуальним активом можна торгувати в цифровому форматі або переказувати й використовувати для платіжних або інвестиційних цілей. Як зазначають Т. Гудіма, В. Устименко, Р. Джабраїлов та О. Черних, хоча нормами розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 2074-IX й передбачено приведення у відповідність до зазначених Законом положень низки нормативно-правових актів, у тому числі Закону № 361-IX, включно з термінологією, звуження функціонального призначення віртуальних активів, тим більше в контексті світових тенденцій до розширення можливостей таких активів, закладає підґрунтя для порушення принципів юридичної визначеності та легітимних очікувань як складових елементів принципу верховенства права [4].

Закон № 2074-IX також закріплює класифікацію віртуальних активів на забезпечені та незабезпечені, однак цей підхід не позбавлений недоліків, так як концепція «посвідчення» майнових прав може не завжди відповідати правовій природі віртуального активу, з якого є можливим подальше вилучення майна або майнових прав, але в іншій ніж визначено Законом формі.

Незважаючи на недоліки, прийняття Закону № 2074-IX стало позитивним моментом для України на шляху легалізації обігу віртуальних активів, що забезпечить стабільність і прозорість ринку, сприятиме інноваціям та збільшенню інвестицій, а також захистить права власників віртуальних активів.

Незважаючи на весь масштаб роботи щодо розробки та прийняття Закону № 2074-IX, на міжнародному рівні відбулися певні законодавчі зміни, які опосередковано вплинули й на національне правове поле.

2.9. Визначення віртуального активу як цифрової речі

Пізніше був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення кола об'єктів цивільних прав» № 3320-IX від 10.08.2023 (далі – Закон № 3320-IX) [28], яким було внесено зміни до Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), відповідно до яких, зокрема, ввелось поняття цифрової речі, якими є, в тому числі, й віртуальні активи. Згідно з новою редакцією ст. 177 ЦК України об'єктами цивільних прав тепер є речі, гроші, цінні папери, цифрові речі, майнові права, роботи та послуги, результати інтелектуальної та творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні та нематеріальні блага.

Об'єкти цивільних прав можуть існувати як у матеріальному світі, так і в цифровому середовищі, що впливає на їх форму, особливості набуття, здійснення

та припинення прав і обов'язків. Згідно з новою редакцією ч. 2 ст. 178 ЦК України закон визначає об'єкти цивільних прав, перебування яких у цивільному обороті не допускається, або допускається за спеціальним дозволом, а також об'єкти, що можуть належати лише певним учасникам обороту.

Новою статтею 179–1 ЦК України було закріплено, що цифровою річчю є благо, що створюється та існує виключно в цифровому середовищі й має майнову цінність.

Окрім того, Верховна Рада прийняла Закон «Про цифровий контент та цифрові послуги» 3321-ІХ від 10.08.2023 (далі – Закон № 3321-ІХ) [29], який регулює відносини між виконавцем та споживачем щодо надання цифрового контенту та/або цифрових послуг. Цей підхід дозволяє інтегрувати віртуальні активи до традиційних правових категорій, таких як власність, спадщина, угоди купівлі-продажу, що створює чіткі правові рамки для їх використання й обігу.

Також 31 травня 2023 року Європейським Парламентом та Радою було ухвалено Регламент (ЄС) 2023/1114 про ринки криптоактивів, більш відомий як МіСА. Так, МіСА – це документ, який передбачає регулювання віртуальних активів у ЄС, захищаючи користувачів та інвесторів у цій галузі. Згідно з текстом МіСА в межах ЄС відтепер буде використовуватися поняття «криптоактив», під яким розуміється цифрове представлення вартості або права, яке можна передавати та зберігати в електронному вигляді за допомогою технології розподіленого реєстру або аналогічної технології [30].

З огляду на набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС, що передбачає, зокрема й наближення національного законодавства до правового поля ЄС, постало питання приведення у відповідність до МіСА й Закону № 2074-ІХ, не зважаючи на те, що останній не набув чинності. З цією метою 7 листопада 2023 року до Верховної Ради України було внесено проєкт Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні» № 10225 (далі – законопроект № 10225), яким передбачалося, зокрема й внесення змін до Закону № 2074-ІХ [31].

Так, відповідно до ст. 4 законопроекту № 10225 під віртуальним активом пропонувалося розуміти цифрову річ, що може передаватися та зберігатися в електронному вигляді з використанням технології розподіленого реєстру або іншої подібної технології. Віртуальний актив залежно від умов емісії може посвідчувати майнові права, зокрема право вимоги на інші об'єкти цивільних прав, та або зобов'язання емітента віртуального активу. До віртуальних активів застосовуються положення Цивільного кодексу України про рухомі речі, якщо інше не встановлено цим Законом, або не впливає із сутності такого віртуального активу. Крім випадків, передбачених Розділом V цього Закону, віртуальні активи не є засобом платежу на території України та не можуть бути предметом обміну на майно (товари), роботи (послуги). Стаття 5 вказаного законопроекту закріплювала новий для національного правового поля поділ віртуальних активів, а саме на токени

електронних грошей, токени з прив'язкою до активів, токени, які визначені індивідуальними ознаками та віртуальні активи, які не є токенами з прив'язкою до активів та токенами електронних грошей (зокрема, сервісні токени) [31].

Варто відмітити, що запропоновані законопроектом № 10225 зміни щодо визначення поняття віртуального активу частково узгоджувалися із уже чинними змінами до Цивільного кодексу України щодо введення в площину цивільного права нової категорії «цифрові речі». Також дефініція містила й технічні характеристики щодо технології, на якій мають базуватися активи для віднесення їх до категорії віртуальних. Зазначення про те, що віртуальні активи можуть посвідчувати майнові права або зобов'язання емітента віртуального активу продовжує правову традицію, закладену в Законі № 2074-IX та має на меті створення юридичного підґрунтя для введення в обіг віртуальних активів у вигляді токенів електронних грошей (e-money tokens, далі – ЕМТ) та токенів з прив'язкою до активів (*asset-referenced token*), що вже набули значного поширення й активно використовувалися на міжнародному рівні.

Проте суперечливим видається прирівнювання в законопроекті № 10225 статусу віртуальних активів до рухомих речей при тому, що у Цивільному кодексі України на час подання вказаного законопроекту вже було закріплено статус цифрових речей.

Як було зазначено у висновку Комітету з питань цифрової трансформації щодо законопроекту № 10225, класифікація, а також визначення віртуальних активів є невдалими, що було зумовлено різницею правових традицій в ЄС та Україні. Вбачається, що при спробі здійснити рецепцію регуляторних концептів МіСА до Основного законопроекту було без змін перенесено класифікацію віртуальних активів. Внаслідок цього, наприклад, ЕМТ з МіСА трансформувались у токени електронних грошей, які так само, як і в МіСА, визначені як такі у зв'язку з тим, що вони «мають на меті підтримання своєї стабільної вартості шляхом прив'язки до вартості виключно однієї офіційної валюти». Однак при цьому не було враховано те, що e-money tokens виокремлені в МіСА в окрему категорію, оскільки передбачається їх подальше використання як засобу платежу. При цьому це не відповідає правовим реаліям в Україні. Зокрема, в Україні наявне обмеження вільного використання іноземних валют як засобу платежу. Наявність в одній категорії токенів, що мають різний правовий режим є ознакою недосконалої юридичної техніки, що завжди суттєво ускладнює подальше правозастосування. До того ж Основний законопроект оперує окремим правовим поняттям «віртуальних активів, які не є токенами з прив'язкою до активів та токенами електронних грошей» без надання дефініції, яка б розкривала його зміст [32].

Окрім цього, законопроект містить кілька суттєвих недоліків, які можуть перешкоджати інтеграції України в глобальну систему регулювання віртуальних активів. Він не повністю узгоджений з рекомендаціями міжнародних організацій, таких як FATF, що може ускладнити його впровадження. Відсутність механізмів

захисту прав інвесторів, а також способів вирішення конфліктів, підвищує ризики зловживань на ринку. Законопроект також не враховує динаміку технологічних змін, таких як блокчейн, що може зробити його застарілим у короткі терміни. Він обмежується регулюванням окремих аспектів віртуальних активів, ігноруючи важливі питання, такі як смарт-контракти та децентралізовані фінанси (далі – DeFi). Нарешті, законопроект не містить чітких положень щодо оподаткування операцій з віртуальними активами, що залишає важливу сферу правовідносин неврегульованою.

З огляду на це майже відразу після подання законопроекту № 10225 до Верховної Ради України було подано альтернативний проект Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні» № 10225–1 від 17.11.2023 (далі – законопроект № 10225–1). Пропоновані зміни до Закону № 2074-IX передбачали, зокрема й оновлення законодавчої дефініції поняття «віртуальний актив», під яким розумівся різновид цифрової речі, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування й оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав. Також закріплювався і поділ віртуальних активів на токени електронних грошей, токени, пов'язані з активами, службові токени та некласифіковані віртуальні активи. Віртуальні активи можуть бути взаємозамінними та невзаємозамінними [33].

У законопроекті № 10225–1 також було застосовано підхід щодо визначення місця віртуальних активів серед інших об'єктів цивільних прав шляхом прямого зазначення про їх належність до цифрових речей. При цьому підхід до класифікації віртуальних активів є не прямою рецепцією положень МіСА, а пристосуванням напрацьовань європейської спільноти до реалій правового поля та практичної площини в Україні.

Комітет з питань цифрової трансформації при аналізі альтернативного законопроекту позитивно оцінив застосований підхід щодо визначення, класифікації та правового статусу віртуальних активів та підтримав альтернативний законопроект як такий, що реально відповідає поточним цілям держави та складним викликам сьогодення. Зокрема, у висновку було зазначено, що альтернативний законопроект містить чіткі критерії, з використанням яких процес правозастосування відбуватиметься чітко та передбачувано. Так, альтернативним законопроектом прямо встановлюється, що будь-які цифрові речі, незалежно від того які ознаки вони мають, є віртуальними активами та регулюються цим Законом у випадку, якщо такі віртуальні активи знаходяться в обігу в системі забезпечення обороту віртуальних активів, побудованій на основі технології розподіленого реєстру. Альтернативний законопроект пропонує іншу, більш чітку та повну, а також змістовно-логічну класифікацію віртуальних активів. Також альтерна-

тивний законопроект надає дві коректні дефініції взаємозамінних і невзаємозамінних віртуальних активів, суттєво спрощуючи розуміння змісту нормативно-правового акту, технологічних особливостей та правової природи віртуальних активів, а отже й використання нормативного тексту вже на стадії правозастосування [33].

Проте варто звернути увагу, що на рівні ЄС згідно із положеннями MiCA відмовляються від використання терміну «віртуальний актив» на користь «криптоактив», що пов'язано з тим, що поняття «віртуальний актив» є надто широким для позначення криптовалют, токенів та інших цифрових фінансових активів. На міжнародному рівні дедалі активніше дискутується питання про так звану «віртуальну власність» або знову ж таки, віртуальні активи, які охоплюють не лише фінансову сферу, а й інші об'єкти з віртуального простору, що мають економічну цінність. Таким чином, з огляду на еволюціонування підходу щодо розуміння сутності віртуальних активів доречно при внесенні подальших змін як до Цивільного кодексу України, так й Закону №2074-IX врахувати те, що на даний час віртуальним активом можуть бути і такі блага як активи, що існують у мережах комп'ютерних ігор, бонуси мереж торгівлі, аккаунти в соціальних мережах та згенеровані в їх межах блага тощо. Тобто для позначення саме криптовалют і токенів у їх практичному розумінні варто використовувати закріплене положеннями MiCA поняття «криптоактив», а щодо інших видів активів, які існують у нематеріальному світі – термін «цифрові активи» або «віртуальні активи», які можна розглядати як синоніми. Наведене сприятиме подальшій уніфікації національного законодавства й законодавства ЄС.

Не зважаючи на те, що де-юре в Україні було прийнято закон про регулювання обігу віртуальних активів (Закон №2074-IX), але де-факто він не діє, оскільки не набув чинності.

Однак існують об'єктивні передумови для позитивних змін. 28 червня 2024 року Міжнародний валютний фонд (далі – МВФ) оприлюднив оновлений Меморандум про економічну та фінансову політику після четвертого перегляду в рамках програми розширеного фінансування (Extended Fund Facility – EFF) для України [34]. У рамках цього документа було підкреслено важливість прийняття законодавства для врегулювання віртуальних активів, яке перебуватиме під контролем НБУ та НКЦПФР за підтримки МВФ. При цьому МВФ звертає увагу на те, що чинне законодавство у цій сфері може створювати ризики для цінової стабільності й ефективності монетарної політики.

Згідно з положеннями Меморандуму в Україні планується створити правову базу для оподаткування криптовалют та інших віртуальних активів. Тому до кінця грудня 2024 року НБУ та НКЦПФР, за технічної допомоги МВФ та після консультацій із його експертами, повинні розробити оновлений варіант законодавства щодо регулювання ринку віртуальних активів та привести його у відповідність із найкращими міжнародними практиками.

З метою подальшого покращення правового регулювання віртуальних активів в Україні необхідно врахувати кілька ключових аспектів. По-перше, важливо адаптувати національне законодавство до міжнародних стандартів. Так, упровадження положень МіСА дозволить інтегрувати Україну в глобальну систему регулювання віртуальних активів, що допоможе забезпечити відповідність світовим практикам. По-друге, необхідно оновити терміни та дефініції, що використовуються в національному законодавстві. Перегляд поняття «віртуальний актив» та можливе введення терміна «криптоактив» можуть забезпечити ясність і правову визначеність у цій сфері, відповідаючи новим технологіям і практикам.

Важливо також запровадити ефективні механізми захисту прав користувачів і інвесторів. Розробка процедур для вирішення конфліктів і засобів запобігання зловживанням на ринку стане ключовою для забезпечення довіри й стабільності в цій сфері.

Оскільки технології, такі як смарт-контракти та децентралізовані фінанси (DeFi), швидко розвиваються, слід забезпечити їх правову регламентацію, щоб уникнути правових прогалин і забезпечити належний рівень захисту.

Нарешті, необхідно створити чіткі положення щодо оподаткування операцій з віртуальними активами. Забезпечення відповідності міжнародним стандартам у сфері фінансових звітів і податкових зобов'язань допоможе уникнути правових невизначеностей та сприятиме розвитку цього сектору. Інтеграція цих пропозицій дозволить забезпечити стабільність і ефективність правового регулювання віртуальних активів в Україні, відповідаючи як національним потребам, так і міжнародним стандартам.

ВИСНОВКИ

Отже, провівши аналіз історичної ретроспективи підходів до правового регулювання віртуальних активів в Україні слід зазначити, що з моменту появи перших криптовалют до цього часу серед науковців, правників і практиків відсутня єдність щодо підходів до визначення правової природи віртуальних активів та їх місця серед об'єктів цивільних прав, закріплених у законодавстві України. Так, як демонструє проведене дослідження, правовий статус та й саме найменування явища, що зараз прийнято називати віртуальними активами, на національному рівні пройшло шлях від повного невизнання, рекомендацій утриматися від використання та прирівнювання криптовалют до грошових сурогатів; визнання програмним кодом, що є об'єктом права власності чи фінансовим активом; введення поняття віртуального активу на позначення цього явища; визнання нематеріальним цифровим активом та особливим видом майна, який є цінністю у цифровій формі; першого законодавчого закріплення легального визначення поняття «віртуальний актив»; розгляду віртуального активу як нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав; і до віднесення віртуальних активів до цифрових речей, що на законодавчому рівні закріпило їх місце серед інших об'єктів цивільних прав. Проте

необхідність гармонізації національного законодавства із правовим полем ЄС зумовило подальші наукові дослідження та законодавчі розробки в цьому напрямку, зокрема через потребу імплементації положень МіСА. Так, на даний час розглядається питання внесення змін до Закону № 2074-IX, зокрема в частині оновлення дефініції поняття «віртуальний актив» як різновиду цифрової речі. Проте розвиток технологій та еволюціонування підходу щодо розуміння сутності віртуальних активів призвело до відмови від використання терміну «віртуальний актив» на користь «криптоактив» на позначення цифрового представлення вартості або прав, які можна передавати та зберігати в електронному вигляді за допомогою технології розподіленого реєстру або аналогічної технології (у розумінні згідно із положеннями МіСА).

Наведене свідчить про те, що хоча національне законодавство та правова наука вже досягли певного прогресу у регулюванні віртуальних активів, проте в межах правового поля України остаточної крапки в питанні визначення сутності віртуальних активів та їх правового регулювання ще не було поставлено, що створює простір для подальших дискусій та наукових досліджень у цьому напрямку для забезпечення стабільності й ефективності цього сектору в майбутньому.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Цінність статті полягає в комплексному аналізі еволюції підходів до правового регулювання віртуальних активів в Україні, що дозволяє краще зрозуміти виклики, з якими стикається національне законодавство. На основі проведеного дослідження рекомендується здійснити подальшу гармонізацію українського законодавства з міжнародними стандартами, приділяючи особливу увагу технічним аспектам віртуальних активів та забезпеченню стабільності правового регулювання в умовах швидкого розвитку цифрових технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Михайловський В. І., Костюк О. В. Визначення поняття «криптовалюти»: міжнародний досвід. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 1. Т. 2. С. 226–231.
- [2] Єпіфанова Н. Криптовалюта: товар, засіб платежу, можливо, об'єкт інтелектуальної власності? *Юридична газета*. 2017. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/bankivske-ta-finansove-pravo/kriptovalyuta-tovar-zasib-platezhu-mozhlivo-obekt-intelektualnoyi-vlasnosti.html> (дата звернення: 24.08.2024).
- [3] Грицай С. О. Від криптовалюти до віртуальних активів: Становлення законодавства України через призму хронологічно-правового аналізу. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2023. № 30(2), С. 160–193. URL: <https://doi.org/10.31359/1993-0909-2023-30-2-160> (дата звернення: 24.08.2024).
- [4] Гудіма Т., Устименко В., Джабраїлов Р., Черних О. Особливості правового регулювання обігу віртуальних активів в Україні: де-факто vs де-юре. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. № 5(46). С. 137–148. URL: <https://doi.org/10.55643/fcapter.5.46.2022.3844> (дата звернення: 30.08.2024).

- [5] Самсін Р. І. Законопроект № 3637 «Про віртуальні активи»: результати обговорення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 1. С. 417–421. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2022/104.pdf (дата звернення: 30.08.2024).
- [6] Казначеева Д. В., Дорош А. О. Криптовалюта: проблеми правового регулювання. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2020. № 2(23). С. 170–175. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/9575> (дата звернення: 30.08.2024).
- [7] Яроцький В. О. Поняття та види віртуальних активів, що можуть перебувати в обігу за законодавством України. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, серія «Юридичні науки»*. 2023. Т. 34(73) № 4. С. 101–107. URL: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.4/15> (дата звернення: 30.08.2024).
- [8] Ушинкіна О. А. Концептуальні підходи до визначення поняття «віртуальні активи» в Україні та у світі. *Юридичний вісник*. 2022. № 3(64). С. 70–77. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1749322> (дата звернення: 30.08.2024).
- [9] Нагнибіда В. І. Реалізація положень законодавства про віртуальні активи у світлі політики діджиталізації. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2021. № 5. С. 45–52. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2021_5_7 (дата звернення: 24.08.2024).
- [10] Стебляк А. В., Шевцов Я. А. Легалізація віртуальних активів в Україні: правовий аспект і загальна концепція. *Форум права*. 2021. № 69(4). С. 29–36. URL: <http://doi.org/10.5281/zenodo.5075714> (дата звернення: 30.08.2024).
- [11] Роз'яснення щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти/криптовалюти» Bitcoin : роз'яснення Нац. банку України. 2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0435500-14#Text> (дата звернення: 24.08.2024).
- [12] Щодо віднесення операцій з «віртуальною валютою/криптовалютою «Bitcoin» до операцій з торгівлі іноземною валютою, а також наявності підстав для зарахування на поточний рахунок в іноземній валюті фізичної особи іноземної валюти, отриманої від продажу Bitcoin : Лист Нац. банку України. 2014. № 29–208/72889. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v2889500-14#Text> (дата звернення: 24.08.2024).
- [13] Про визнання такими, що втратили актуальність, окремих листів Національного банку України : Лист Нац. банку України від 22.03.2018 № 40–0006/16290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v6290500-18#Text> (дата звернення: 24.08.2024).
- [14] Рішення Дарницького районного суду м. Києва від 24.03.2016 у справі № 753/599/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/56686444> (дата звернення: 24.08.2024).
- [15] Рішення Апеляційного суду міста Києва від 12.10.2016 у справі № 753/599/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/62052778> (дата звернення: 24.08.2024).
- [16] Рішення Суду Справедливості Європейського Союзу щодо оподаткування податком на додану вартість операцій із криптовалютами та коментар до нього. *Право України*. 2018. Вип. 1. С. 162–171. URL: https://sk.ua/wp-content/uploads/2018/03/Право_України_2018.pdf (дата звернення: 24.08.2024).
- [17] Проект Закону про обіг криптовалюти в Україні від 06.10.2017 № 7183. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62684 (дата звернення: 24.08.2024).
- [18] Проект Закону України про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні від 10.10.2017 № 7183–1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62710 (дата звернення: 24.08.2024).

- [19] Висновок на проєкт Закону України «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні» (реєстр. № 7183–1 від 10.10.2017). *Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України*. URL: (<https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=62710&pf35401=446029>) (дата звернення: 24.08.2024).
- [20] Спільна заява фінансових регуляторів (НБУ, НКЦПФР, Нацкомфінпослуг) щодо статусу криптовалют в Україні від 30.11.2017. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/spilna-zayava-finansovih-regulyatoriv-schodo-statusu-kriptovalyut-v-ukrayini> (дата звернення: 24.08.2024).
- [21] Проєкт Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо оподаткування операцій з криптоактивами від 14.09.2018 № 9083. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64597 (дата звернення: 24.08.2024).
- [22] Висновок на проєкт Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо оподаткування операцій з криптоактивами» (реєстр. № 2461 від 15.11.2019) *Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України*. URL: <https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=67423&pf35401=513289> (дата звернення: 24.08.2024).
- [23] Проєкт Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні від 27.09.2018 № 9083–1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64696 (дата звернення: 24.08.2024).
- [24] Проєкт Закону про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні) від 30.10.2017 № 7246. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62816 (дата звернення: 24.08.2024).
- [25] Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 № 361-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 24.08.2024).
- [26] Проєкт закону про віртуальні активи від 09.06.2020 № 3637. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/135146> (дата звернення: 24.08.2024).
- [27] Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (дата звернення: 24.08.2024).
- [28] Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення кола об'єктів цивільних прав : Закон України від 10.08.2023 № 3320-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3320-20#Text> (дата звернення: 24.08.2024).
- [29] Про цифровий контент та цифрові послуги : Закон України від 10.08.2023 № 3321-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3321-20#Text> (дата звернення: 24.08.2024).
- [30] Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on markets in crypto-assets, and amending Regulations (EU) No 1093/2010 and (EU) No 1095/2010 and Directives 2013/36/EU and (EU) 2019/1937. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32023R1114> (дата звернення: 24.08.2024).
- [31] Проєкт Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні від 07.11.2023 № 10225 URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43123> (дата звернення: 24.08.2024).

- [32] Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні від 07.11.2023 № 10225. *Висновок комітету з питань цифрової трансформації*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/2132437>
- [33] Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні від 17.11.2023 № 10225–1 URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43232> (дата звернення: 24.08.2024).
- [34] Ukraine: Fourth Review of the Extended Arrangement under the Extended Fund Facility, Request for Modifications of a Performance Criterion, and Financing Assurances Review-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Ukraine. June 28, 2024. International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2024/06/28/Ukraine-Fourth-Review-of-the-Extended-Arrangement-under-the-Extended-Fund-Facility-Request-551207> (дата звернення: 24.08.2024).

REFERENCES

- [1] Mikhaylovsky, V. I., & Kostyuk, O. V. (2019). Definition of the Concept of «Cryptocurrency»: International Experience. *Scientific Bulletin of Public and Private Law*, 1(2), 226–231.
- [2] Epifanova, N. (2017). Cryptocurrency: Commodity, Means of Payment, or Possibly an Object of Intellectual Property? *Legal Newspaper*. Retrieved from <https://yur-gazeta.com/publications/practice/bankivske-ta-finansove-pravo/kriptovalyuta-tovar-zasib-platezhu-mozhливо-obekt-intelektualnoyi-vlasnosti.html>.
- [3] Hrytsai, S. O. (2023). From cryptocurrency to virtual assets: Formation of Ukrainian legislation through the prism of chronological legal analysis. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 30(2), 160–193. Retrieved from <https://doi.org/10.31359/1993-0909-2023-30-2-160>.
- [4] Hudima, T., Ustylenko, V., Dzhabrailov, R., & Chernykh, O. (2022). Features of Legal Regulation of Virtual Assets in Ukraine: De-facto vs De-jure *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 5(46), 137–148. Retrieved from <https://doi.org/10.55643/fcapt.5.46.2022.3844>
- [5] Samsin, R. (2022). Draft Law No. 3637 «On Virtual Assets»: Results Of The Discussion. Retrieved from http://www.lsej.org.ua/1_2022/104.pdf
- [6] Kaznacheyeva, D. V., & Dorosh, A. A. (2020). Cryptocurrency: Problems Of Legal Regulation. *Bulletin of the Criminological Association of Ukraine*, 2(23), 171–176. Retrieved from <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/9575>
- [7] Yarotskyi, V. O. (2023). Concepts and types of virtual assets that may be in circulation according to the Legislation of Ukraine. *Scientific notes of Taurida National V. I. Vernadsky University, series «Juridical Sciences»*, 4, 101–107. Retrieved from <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.4/15>
- [8] Ushynkina, O. (2022). Conceptual Approaches to the Definition of the Concept of «Virtual Assets» in Ukraine and Around the World. *Scientific Works of National Aviation University. Series: Law Journal «Air and Space Law»*, 3(64), 70–77. Retrieved from <https://doi.org/10.18372/2307-9061.64.16880>
- [9] Nahnybida, V. I. (2021). Implementation of the Provisions of the Legislation on Virtual Asset Legislation in the light of the Digitalization Policy. *Scientific Notes of the Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 5, 45–52. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2021_5_7.

- [10] Steblianko, A. V., & Shevtsov, Ya.A. (2021). Legalization of Virtual Assets in Ukraine: Legal Aspect and General Concept. *Forum Prava*, 69(4). 29–36. Retrieved from <http://doi.org/10.5281/zenodo.5075714>
- [11] Clarification on the legality of using the «virtual currency/cryptocurrency» Bitcoin in Ukraine. (2014). *National Bank of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0435500-14#Text>.
- [12] Regarding the classification of transactions with the «virtual currency/cryptocurrency Bitcoin» as transactions in foreign currency trading, as well as the existence of grounds for crediting foreign currency received from the sale of Bitcoin to the current account in foreign currency of an individual. (2014). *National Bank of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v2889500-14#Text>.
- [13] On Recognition of Certain Letters of the National Bank of Ukraine as Outdated. (2018). *National Bank of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v6290500-18#Text>
- [14] Decision of the Darnytskyi District Court of Kyiv (2016, March, case No 753/599/16-c). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/56686444>
- [15] Decision of the Kyiv City Court of Appeals (2016, October, case No 753/599/16-c). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/62052778>
- [16] Judgment of the Court of Justice of the European Union on VAT Taxation of Cryptocurrency Transactions and Commentary. *Ukrainian Law*, 1, 162–171. Retrieved from https://sk.ua/wp-content/uploads/2018/03/Право_України_2018.pdf
- [17] Draft Law on Cryptocurrency Circulation in Ukraine (2017, October, No 7183). Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62684
- [18] Draft Law on Stimulating the Market for Cryptocurrencies and Their Derivatives in Ukraine (2017, October, No. 7183–1). Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62710
- [19] Conclusion on Draft Law «On Stimulating the Cryptocurrency Market and its Derivatives in Ukraine.» (2017, October, No. 7183–1). Retrieved from <https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=62710&pf35401=446029>
- [20] Joint Statement of Financial Regulators (NBU, NSSMC, National Financial Services Commission) on the Status of Cryptocurrencies in Ukraine. (2017, November). Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/news/all/spilna-zayava-finansovih-regulyatoriv-schodostatusu-kriptovalyut-v-ukrayini>
- [21] Draft Law on Amendments to the Tax Code of Ukraine on Taxation of Transactions with Virtual Assets in Ukraine (2018, September, No. 9083). Retrieved from https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64597
- [22] Conclusion on Draft Law «On Amendments to the Tax Code of Ukraine and Other Laws of Ukraine Regarding Taxation of Crypto Asset Transactions.» (2019, November, No. 2461). Retrieved from <https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=67423&pf35401=513289>
- [23] Draft (second version) of the Law on Amendments to the Tax Code of Ukraine on Taxation of Transactions with Virtual Assets in Ukraine (2018, September, No. 9083–1). Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64696
- [24] Draft Law on Amendments to the Tax Code of Ukraine (regarding stimulation of the market of cryptocurrencies and their derivatives in Ukraine) (2017, October, No. 7246). Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62816

- [25] On Prevention and Counteraction to Legalization (Laundering) of Proceeds from Crime, Financing of Terrorism and Financing of Proliferation of Weapons of Mass Destruction: Law of Ukraine (2019, December). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
- [26] Draft Law «On Virtual Assets» (2020, June, No. 3637). Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/135146>
- [27] About virtual assets: Law of Ukraine (2022, Februar). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>
- [28] On Amendments to the Civil Code of Ukraine on Expanding the Range of Civil Rights Objects: Law of Ukraine (2023, August, No. 3320-IX). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3320-20#Text>
- [29] About digital content and digital services: Law of Ukraine (2023, October, No. 3321-IX). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3321-20#Text>
- [30] Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on markets in crypto-assets, and amending Regulations (EU) No 1093/2010 and (EU) No 1095/2010 and Directives 2013/36/EU and (EU) 2019/1937. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32023R1114>
- [31] Draft Law on Amendments to the Tax Code of Ukraine and Other Legislative Acts of Ukraine on the Regulation of the Circulation of Virtual Assets in Ukraine. (2023, November, No. 10225). Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43123>
- [32] Draft Law on Amendments to the Tax Code of Ukraine and Other Legislative Acts of Ukraine Regarding the Regulation of Virtual Asset Circulation in Ukraine (2023, November, No. 10225). Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/2132437>
- [33] Draft Law on Amendments to the Tax Code of Ukraine and Other Legislative Acts of Ukraine on the Regulation of the Circulation of Virtual Assets in Ukraine (2023, November, No.10225-1). Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43232>
- [34] Ukraine: Fourth Review of the Extended Arrangement under the Extended Fund Facility, Request for Modifications of a Performance Criterion, and Financing Assurances Review-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Ukraine (2024, June). International Monetary Fund. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2024/06/28/Ukraine-Fourth-Review-of-the-Extended-Arrangement-under-the-Extended-Fund-Facility-Request-551207>

Ганна Іванівна Воєводіна

Здобувач вищої освіти, аспірант

Національний авіаційний університет

03058, просп. Любомира Гузара 1, Київ, Україна

Ganna I. Voievodina

Graduate of higher education, graduate student

National Aviation University

03058, 1 Liubomyra Huzara Ave., Kyiv, Ukraine

Рекомендоване цитування: Воеводіна Г. І. Наукова дискусія щодо визначення віртуального активу в Україні: від програмного коду і нематеріального блага до цифрової речі. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2024. Т. 31. № 3. С. 198–221.

Suggested Citation: Voievodina, G. I. (2024). Scientific Discussion on the Definition of a Virtual Asset In Ukraine: From Software Code And Intangible Asset to Digital Thing. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 31(3), 198–221.

Стаття надійшла / Submitted: 13/08/2024

Доопрацьовано / Revised: 03/09/2024

Схвалено до друку / Accepted: 05/09/2024